

3. ખીચડી પકાવું છું

બીરબલ એની ચતુરાઈ માટે જાણીતો છે. અહીં અકબર-બીરબલની એક ચતુરાઈની કથા આપેલી છે. બીરબલે એની ચતુરાઈથી અદેખા ચોકીદારને બોધપાઠ ભણાવ્યો, જુવાનને ન્યાય અપાવ્યો અને અકબરની આંખ ખોલી આપી.

શિયાળાના દિવસો હતા. કડકડતી ઠંડી પડતી હતી. દરબારમાં બેઠા બેઠા અકબર બાદશાહના મનમાં એક વિચાર આવ્યો. તેમણે દરબારીઓને પૂછ્યું, “મહેલની પાસેના તળાવમાં આખી રાત ઠંડા પાણીમાં કોઈ ઊભો રહે ખરો ?”

એક દરબારી બોલ્યો, “નામદાર, દિલ કોરી નાંખે એવી ઠંડી છે, બરફ જેવા ઠંડા પાણીમાં ઊભા રહેવાની કોની છાતી ચાલે ? ઉનાળો હોય તો કોઈ એવી હિંમત કરે.”

ત્યાં બીજો દરબારી બોલી ઊઠ્યો, “ખુદાવંદ, પૈસો અજબ ચીજ છે. ઇનામની લાલચે કોઈ જોખમ ખેડેય ખરો.”

બાદશાહે મોટા ઇનામની જાહેરાત કરી.

પચીસ વર્ષના એક ગરીબ નવજુવાને આ ઇનામની શરત સ્વીકારી. આથી બાદશાહે તળાવની ચારે બાજુ કડક ચોકીપહેરો ગોઠવ્યો. નવજુવાન આખી રાત ઠંડા પાણીમાં ઊભો રહ્યો.

સવારમાં બાદશાહે તળાવ પાસે આવીને જોયું તો નવજુવાન પાણીમાં ઊભો ઊભો પ્રાર્થના કરતો હતો. બાદશાહ તેને શાબાશી આપવા જતા હતા. ત્યાં એક અદેખો ચોકીદાર બોલ્યો, “હજૂર, રાત્રે મેં એને તાપતો જોયો હતો.”

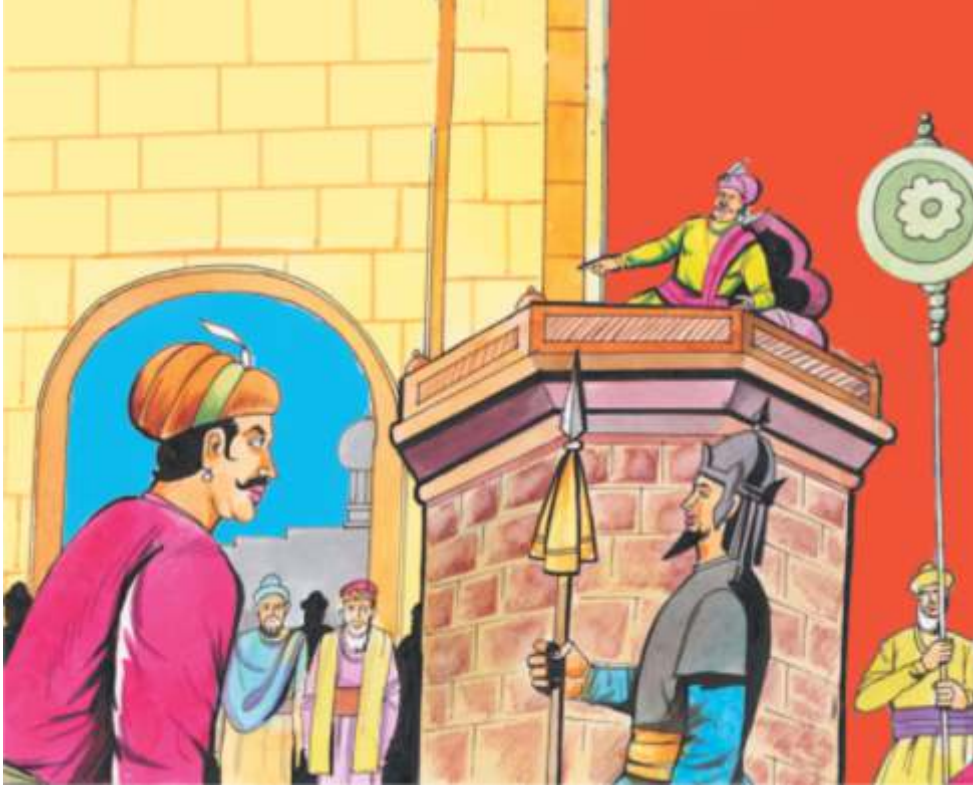
નવજુવાન બોલી ઊઠ્યો, “હું તાપતો હતો ? આવો ગોળો શા માટે ગબડાવે છે ? હું તો આખી રાત પાણીમાં હતો. તું પોતે એનો સાક્ષી છે.”

ચોકીદાર બોલ્યો, “મહેલમાંથી આવતા દીવાના પ્રકાશ તરફ નજર રાખી તું નહોતો ઊભો ?”

ભોળા જુવાને જવાબ આપ્યો, “હા, આખી રાત એ દીવાના પ્રકાશ તરફ મેં નજર રાખી હતી.”

અદેખા ચોકીદારે કહ્યું, “ત્યારે તને એ દીવાની ગરમી મળી ખરી ને ? એ ગરમી મળી તેથી તો તું જીવતો રહ્યો. હજૂર, આ માણસ ઇનામને લાયક નથી.”

નવજુવાનને ઇનામ આપ્યા વિના બાદશાહ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.



નવજુવાન નિરાશ થઈ ગયો. બીરબલ બહારગામથી પાછો આવ્યો એટલે તેણે તેની પાસે જઈને બનેલી વાત રજેરજ કહી.

બીરબલે નવજુવાનને કહ્યું, “પણ જાનને જોખમમાં મૂકવાની શી જરૂર હતી ?”

નવજુવાને કહ્યું, “હું ગરીબ માણસ. ઈનામ મળે તો મારું નસીબ ખૂલી જાય.”

બીરબલે તેને ધીરજ રાખવાનું કહી વિદાય કર્યો. બીરબલ બહારગામથી પાછો આવ્યો છે એવી ખબર બાદશાહને મળી. તેણે તરત જ બીરબલને બોલાવવા માટે સિપાઈને મોકલ્યો.

સિપાઈએ બીરબલને ઘરે જઈને તેના નોકરને બાદશાહનો સંદેશો કહ્યો. બીરબલે કહેવરાવ્યું, “અત્યારે હું ખીચડી પકાવું છું. એ તૈયાર થાય કે ખાઈને તરત બાદશાહ પાસે આવીશ.”

કલાક પછી સિપાઈ પાછો આવ્યો એટલે વળી બીરબલે બહાર આવી તે જ સંદેશો મોકલાવ્યો. વળી કલાક વીત્યો પણ બીરબલ જણાયો નહિ. એટલે બાદશાહ અધીરા થયા. તેઓ મનમાં બોલ્યા, “આ તે કેવી ખીચડી કે બે કલાકે પણ ચડી નહિ ! ચાલ, જઈને જોઉં તો ખરો !”

બાદશાહ પોતે બેચાર સરદારો અને સિપાઈઓ સાથે બીરબલને ત્યાં આવ્યા. બીરબલ ઉતાવળો ઉતાવળો બહાર આવ્યો. તે બોલ્યો, “નામદાર, કહો તો ભૂખ્યો આવું. પણ ખીચડી હજી ચડી નથી. ખાતરી થતી ન હોય, તો ચાલો જાતે જુઓ.”

બાદશાહને હસવું આવ્યું. તે ઘરના વાડામાં આવ્યા. તેમણે ત્યાં જે જોયું તેથી તેઓ આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગયા. ત્રણ વાંસને જમીન પર ઊભા રાખીને એ ત્રણેને મથાળે એકસાથે બાંધ્યા હતા. બાંધેલા વાંસની અધવચ એક હાંડલી ટાંગી હતી. નીચે જમીન પર ચૂલો સળગાવ્યો હતો. ચૂલા પાસે પાટલા પર બેસી બીરબલે લાકડાના નાના ટુકડા ચૂલામાં નાંખ્યા અને ભૂંગળીથી ભડકો કર્યો. પછી તેણે હાંડલી તરફ જોયું.

બાદશાહને હસવું આવી ગયું. તેમણે બીરબલને કહ્યું, “બીરબલ, તું તો બેવકૂફ છે. તારું મગજ ઠેકાણે છે કે નહિ ? તેં આ શું માંડ્યું છે ? આ ચૂલાનો તાપ ઊંચે હાંડલીને કેવી રીતે પહોંચે ? આમ તો તારી ખીચડી સાત દિવસે પણ ચડે નહિ.”

બીરબલે વળી ભૂંગળીથી ભડકો કર્યો અને તે બોલ્યો, “નામદાર, આપ ભલે મને ડાહ્યો ન ગણો. મને આશા છે કે ખીચડી ચડશે. મને સફળતા મળશે.”

બાદશાહે કહ્યું, “બીરબલ, મને તારી વાત સમજાતી નથી. તારા મનમાં શું છે ? ઝટ કહી દે.”

બીરબલ બોલ્યો, “દૂરથી મહેલના નાના દીવાની ગરમી નવજુવાનને મળી અને તેથી તે જીવી ગયો. દીવો તો દૂર હતો, પણ આ ચૂલો હાંડલીની નજીક છે. મારી ખીચડી જરૂર રંધાશે.”

પછી બીરબલે અદેખા સિપાઈ તરફ જોઈ કહ્યું, “આને પૂછો. એ જરૂર કહેશે કે ખીચડી રંધાશે.” અદેખા સિપાઈનું મોં પડી ગયું. તે નીચું માથું કરી ઊભો રહ્યો. બાદશાહે બીજા સિપાઈને કહ્યું, “પેલા નવજુવાનને મહેલમાં આવવાનું કહી આવ. તેને કહજે કે તારું ઈનામ તને મળશે.”

શબ્દસમજૂતી

અદેખું બીજાની સારી સ્થિતિ દેખી ન ખમાતાં થતો દ્વેષ **નસીબ** ભાગ્ય, કિસ્મત **અધીરા** ઉતાવળા **ચૂલો** રાંધવા માટે બળતણ ગોઠવવા કરાતી જગા કે ગોઠવણ **ભૂંગળી** ચૂલામાં અગ્નિ પેટાવવા માટેની ફૂંકણી (પોલી નોળી) **હાંડલી** પહોળા મોંનું માટીનું એક વાસણ **બેવકૂફ** મૂર્ખ

રૂઢિપ્રયોગો

દિલ કોરી નાખે એવું - સખત, પુષ્કળ **છાતી ચાલવી** - હિંમત હોવી **મોં પડી જવું** - શરમિંદું થઈ જવું **નીચું માથું કરવું** - શરમથી નીચે જોવું

